

Kroniek 17

Historisch Genootschap
Rotterdam

Kroniek nieuwe reeks: nummer 17, maart 2018

De 'R' zit nog in de maand, dus volgens het oude gezegde is het tijd om mosselen te eten. Door de globalisering is het echter al lange tijd niet meer zo dat alleen in de betreffende maanden mosselen kunnen worden gekocht en dus gegeten. Toen deze Rotterdammertjes de rauwe mosselen naar binnen lieten glijden was dat zeker nog wel het geval. De jongens in hun kleding van de armenzorg hadden deze lekkernij verdiend door aan de kade te helpen met het lossen van manden mosselen. Een hand mosselen was hun loon.

Van de voorzitter

Sinds enkele weken is een oude zaak weer actueel geworden. De 'Steen' van de voormalige Bijenkorf van Dudok – in 1930 het modernste warenhuis van Europa – kan terugkomen naar Rotterdam. Na de sloop van die Bijenkorf in 1957 dook de 'Steen', vervaardigd door H.A. van der Eynden op bij het parkeerterrein van het distributiecentrum van het Bijenkorf-concern in Woerden.

Er is al veel langer geprobeerd de gevelsteen terug te halen naar Rotterdam. De toenmalige Bijenkorf-directie voelde er niet veel voor, en ook bij de gemeente Rotterdam was het enthousiasme niet groot. En waar ga je zo'n immens zware steen van meer dan 20.000 kg plaatsen? Nu lijkt echter de tijd rijp om dit enige overblijfsel van de zo fraaie verdwenen 'Dudok-Bijenkorf' weer naar Rotterdam te laten komen, op een prominente plaats. De directie van de Bijenkorf voelt er, om verschillende redenen, nu wel voor, de gemeente Rotterdam lijkt ook voorstander en, last-but-not-least, Adriaan Geuze, architect en ontwerper van de her in te richten Coolsingel, is ook enthousiast. Overigens speelde Roterodamum al eerder een rol bij het aandacht vragen voor, en de eigendomskwestie van, het 'Ding' bij de huidige Bijenkorf.

Op dit moment spelen twee zaken waar snelle respons voor nodig is. Hoe snel zouden we de gevelsteen mogen ophalen? Hoe krijgen we de fondsen daarvoor bij elkaar? En nog belangrijker, waar kan de steen nu – op een zichtlocatie bij de Coolsingel – al dan niet tijdelijk geplaatst worden? Uiteraard zijn hier ook naast de steun van B en W, de medewerking van verschillende gemeentelijke diensten en het verkrijgen van vergunningen nodig. Uw meedenken en suggesties worden hier zeer gewaardeerd.

In december mochten we – bij hoge uitzondering – ons Wel&Wee café houden in de Raadszaal van het Stadhuis. Ondanks de vele sneeuw en gladheid die dag was er een grote opkomst voor de lezingen over onder meer oud-burgemeester van Rotterdam André van der Louw en gemeente-raadservaringen.

Vanaf januari tot tenminste in maart is ons Wel&Wee café in de Petrus Banden kerk uit 1830 in Overschie. We hebben kunnen genieten van een mooi muzikaal en historisch programma. Ook past een woord van dank aan Jeroen Hoorn en Wibbine Kien, die leegstaande belangrijke gebouwen in gebruik nemen om uit te proberen wat de herbestemmingsmogelijkheden zijn, in dit geval de weinig gebruikte en matig onderhouden Petrus Banden kerk. Eerder deden zij dat bijvoorbeeld bij het Slaakhuys dat nu wordt gerestaureerd en herbestemd tot onder meer hotel en appartementen.

Ik hoop u in groten getale bij één van onze activiteiten te zien.

Frank Roos, voorzitter

Colofon

Kroniek is het ledenblad van het Historisch Genootschap Roterodamum.

Redactie:

Sjaak van der Velden, redactieKroniek@live.nl

Basisontwerp en art direction:

Puck Gescher, Studio Gescher BNO

Medewerkers aan dit nummer:

Hans Rombouts, Johan Okkema, René Spork

Druk:

Printvisie, Rotterdam

Lidmaatschap:

Kroniek hoort bij het lidmaatschap van het

Historisch Genootschap Roterodamum.

Een lidmaatschap kost 35 euro per jaar.

Secretariaat:

C. Hartsuiker, Postbus 23538, 3001 KM Rotterdam

telefoon 0184-68 22 91

bank NL07 INGB 0000077300

www.rotterdamum.nl

Kopij volgend nummer:

Kopij voor *Kroniek* 2018 nummer 18 moet uiterlijk

15 april binnen zijn bij de redactie.

Ontvangt u de digitale nieuwsbrief van Roterodamum nog niet? Stuur een email naar rotterdamum@rotterdamum.nl en we plaatsen u op de verzendlijst.

En heeft u onze facebookpagina al eens bezocht?

www.facebook.com/rotterdamum

Ook kunt u Roterodamum op Twitter volgen

@HGRoterodamum

Afbeelding omslag: Peter J. Troost, *Kinderen van oud-Rotterdam*, Rotterdam 1984

BEDANKJE

Aan de leden die hebben geholpen met het rondbrengen van de Rotterdamse Jaarboekjes wederom hartelijk dank. Dat heeft onze kas weer aardig wat geld gescheeld. Coby Hartsuiker, administratie

Historisch Wel & Wee Café's en agenda

Donderdag 8 maart Muziekleven in Rotterdam

17.00 uur inloop

17.30 uur aanvang programma

Voor de laatste aflevering in de muzikale reeks van het HW&WC heeft het bestuur besloten een andere monumentale kerk in de schijnwerpers te zetten: de door velen geliefde Bergsingelkerk, die in 1913 door architect Tjeerd Kuipers is ontworpen. De goede akoestiek en de goede voorzieningen (de kerk beschikt over een mooie vleugel), maken deze locatie bijzonder geschikt voor muziekkuitvoeringen.

Op 8 maart organiseert musicoloog Peter van der Waal in zijn muziekserie een slotoptreden van twee studenten van de Dutch National Opera Academy, die aan de vleugel zullen worden begeleid. Het zijn de Canadese sopraan Stéphanie Desjardins en de eveneens Canadese bariton Zachary Vandermeulen. Deze optredens worden afgewisseld met historische opnamen uit de verzameling van Peter van der Waal. U krijgt aria's en duetten te horen van o.a. Gounod, Charpentier en Bellini.

Wij hopen dat wij velen van u op deze afsluitende avond van de muzikale reeks mogen begroeten.

18.30 uur einde programma

Let op dat we deze keer weer naar een andere locatie gaan: Bergsingelkerk, Bergsingel 150, 3037 GM Rotterdam.

U komt er met tram 4 of 25.

Donderdag 12 april HW&WC over Jazz

17.00 uur inloop

17.30 uur welkomstwoord door de Volksuniversiteit Rotterdam, gevolgd door een geschiedenis van de VU door Theo de Ruijter directeur van de Volksuniversiteit, met aansluitend een korte rondleiding door de Volksuniversiteit

18.00 uur pauze met hapje en drankje

18.15 uur lezing: Jazz in Rotterdam ondersteund met

beeld & geluid door de Volksuniversiteit Rotterdam

19.00 uur einde programma

Locatie: Volksuniversiteit, Heemraadssingel 277, 3023 Rotterdam

Met het openbaar vervoer komt u met tram 4 of bus 44, halte Heemraadsplein en twee minuten lopen.

Ook mogelijk is metro A, B of C, halte Coolhaven en vier minuten wandelen langs de Heemraadssingel.

Donderdag 17 mei HW&WC over 'Opbouw dag 2018'

17.00 uur inloop

17.30 uur Hugo Bongers houdt de uitgestelde Monumentenlezing 'Boeren, Burgers & Buitenlui' over demografische ontwikkelingen als gevolg van de oorlog en de dekolonisatie.

De Bergsingelkerk in het Liskwartier.

Foto: Wikipedia

Beelden bij de presentatie worden verzorgd door Evan van der Most van DIG IT Up.

Aansluitend aan de lezing: 'Grondleggers', een foto- en filmproject van Sanne Donders, met een *live* bijdrage van *spoken word artist* Melanin Kris. Markante personen uit de Wederopbouwtijd worden samengebracht met creatieve 'Nieuwe Rotterdammers'.

19.15 uur pauze, met de mogelijkheid voor eigen rekening een snack te nuttigen

19.45 uur introductie op film GATEN IN DE MUUR door NRC-journalist en filmliefhebber Mark Duursma

20.00 uur vertoning van de film GATEN IN DE MUUR van Jan Dirk Schouten

Na de oorlog zochten kunstenaars naar eenheid in kunst en architectuur. Die zoektocht leidde tot nieuwe samenwerkingen tussen kunstenaars en architecten. In de jaren '60 raakten zij teleurgesteld en werd de zoektocht naar eenheid het liefst vergeten. In de film vertellen zes plekken in Rotterdam de vergeten verhalen van kunstenaars en architecten die samen streefden naar een betere wereld. Schouten staat ook stil bij de vraag waarom we ons zo moeizaam verhouden tot ons recente verleden.

Het Ding (Naum Gabo) in ere hersteld

*Het Havenhuis op het Antwerpse Eilandje.
Foto: Wikipedia*

21.30 uur borrel, tot 22.00 uur
Graag aanmelden voor dit HW&WC vóór 1 mei a.s. via e-mail roterodamum@roterodamum.nl, met daarbij graag apart uw aanmelding als u ook blijft of speciaal komt voor de film om 19.45 uur.
Locatie: gebouw De Heuvel, Grotekerklein 5, 3011 GC Rotterdam.

Op 'Opbouwdag' zelf, vrijdag 18 mei, is er een programma vanaf 10.00 uur met een speurtocht, rondleidingen en een bijeenkomst over de toekomst van de Expeditiehoven.
Kijk voor het exacte programma op www.wederopbouwrotterdam.nl
'Opbouwdag' wordt afgesloten met het 'Concert van de Wederopbouw' door het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Naast de wereldpremière van een speciaal opdrachtwerk door Componist des Vaderlands, Willem Jeths, wordt o.a. De Vuurvogel van Stravinsky ten gehore gebracht. 'Een glorieus en betekenisvol slot van deze dag'.
Kaarten kunt u bestellen bij de Doelen of het RPhO. Zie: www.rotterdamsphilharmonisch.nl/concerten/concert-van-de-wederopbouw

Excursie Historisch Genootschap Roterodamum

Op zaterdag 26 mei brengt de jaarlijkse excursie ons naar Antwerpen! Het programma staat in het teken van moderne architectuur en beeldhouwkunst. Zaha Hafid, de onlangs overleden architecte van wereldfaam, realiseerde een spectaculair nieuw havenhuis voor de stad Antwerpen. Hiervoor is de historische brandweerkazerne geïntegreerd in de nieuwbouw. Het resultaat is een fascinerend gebouw dat een werkplek vormt voor meer dan 500 medewerkers.

De rest van de dag brengen we hoofdzakelijk in de buitenlucht door. Op veler verzoek staat er ook een stadswandeling gepland. Niet door het bekende historische centrum, maar door de Art Nouveau wijk Zurenborg. En net buiten Antwerpen brengen we een bezoek aan het bijzondere openluchtmuseum Middelheim dat een overzicht laat zien van 100 jaar beeldhouwkunst. Uiteraard zullen een goed verzorgde lunch en een borrel aan het eind van de dag niet ontbreken.

Het volledige programma en de kosten (reken op ongeveer 75 euro) zullen op de website van Roterodamum en in een digitale nieuwsbrief bekend worden gemaakt. Heeft u geen internet maar wilt u toch mee? Neem contact op met Coby Hartsuiker 0184-682291
De excursiecommissie: Alma Ploeger en Ingrid de Jager

Algemene Leden Vergadering

De Algemene Leden Vergadering Historisch Genootschap Roterodamum vindt plaats op 14 juni. Zet het alvast in uw agenda. De ALV wordt gecombineerd met een HW&WC over Abraham Tuschinski. Beide vinden plaats in het Schielandshuis. Meer informatie volgt in de komende Kroniek die op 1 juni verschijnt.
<

Als deze Kroniek u bereikt schittert Het Ding weer in al zijn glorie op de Coolsingel bij de Bijenkorff. Nadat jaren het verval steeds dreigender zichtbaar werd en velen zich afvroegen of dit beroemde beeld zijn ondergang niet tegemoet ging, is de restauratie voortvarend ter hand genomen.
Wat het voorstelt doet er niet zo veel toe, maar sinds half februari kunnen Rotterdammers weer met trots

op dit gigantische abstracte kunstwerk wijzen dat zij enkele decennia gelden in hun hart hebben gesloten. Vlak voor de oplevering fotografeerden wij het nog terwijl de laatste resten van het omhulsel, die Het Ding maandenlang aan het zicht hadden onttrokken, werden weggehaald. <

Monumentenschildje 2017 pand Mauritsweg 39

tekst Johan Okkema en Luuk de Boer (Monumentencommissie HGR)
beeld Peter van der Waal

Op Open Monumentendag 2017 werd het monumentenschildje van Rotterdam uitgereikt aan Lennaert van Anken en Peter van der Waal, de eigenaars/bewoners van het fraai gerestaureerde herenhuis aan de Mauritsweg 39. Deze onderscheiding, bestaande uit een plaquette en een oorkonde, wordt jaarlijks uitgereikt aan de eigenaar van een monumentaal pand.

Het bekroonde pand is een onderdeel van een complex van acht woningen, die door architect H.J. Dupont zijn gebouwd. Het gehele bouwplan betreft vier panden met ieder een beneden- en een bovenwoning, gelegen aan de kort daarvoor aangelegde Van Oldenbarneveltstraat, en vier luxere herenhuisen aan de Mauritsweg. De Mauritsweg is gelegen langs de Westersingel, het oudste onderdeel van het Waterproject van architect W.N. Rose. De panden aan deze weg behoren tot het plan dat Rose ontwierp voor de Coolpolder. Rose bedacht regels waaraan de nieuwe woningen in dit plan moesten voldoen: hoogte, aantal bouwlagen, wel of geen kap. Samen met het buurpand nr. 38 vormde woonhuis Mauritsweg 39 het meest welgestelde in het bouwinitiatief van Dupont. De eerste verdieping van beide panden heeft een balkon; het trappenhuis is royaal gesitueerd in het midden van de panden, met een centrale vide die tot

het dak reikt. De ondergevel van nr. 38 is helaas sterk gemoderniseerd. De gevel van nr. 39 verkeert gelukkig nog in de originele staat.

Interieur

Het pand werd in 2014 door Lennaert en Peter aangekocht en in de jaren daarna geheel gerestaureerd. De restauratie betrof zowel het exterieur als het interieur van het uit 1877 daterende pand. Het interieur is geheel ingericht in de stijl en de smaak van het laatste kwart van de 19de eeuw. De werkzaamheden aan het interieur werden als eerste uitgevoerd. Aan de bel-etage hebben de heren betrekkelijk weinig hoeven te doen. Voor zij het pand kochten, waren de oorspronkelijke plafonds al gerestaureerd. In de salon was de oorspronkelijke (gehouten) lambrisering zelfs nog aanwezig (inclusief de beweegbare gordijnroedes op de deuren). Volgens een kenner zou deze lambrise-

ring waarschijnlijk van architect Berlage zijn. Op de tweede verdieping bevond zich nog een badkamer uit de tijd toen het huis werd gebouwd. Deze werd zoveel mogelijk in de 19de-eeuwse stijl teruggebracht. Het is vrij uniek dat er in 1877 in het pand al een badkamer werd ingebouwd. Ook op zolder waren alle dienstbodekamers nog intact inclusief alle wastafels. De gehele opzet van het huis is nog precies zoals in 1877.

Voorgevel

Na het herstel van het interieur volgden de herstelwerkzaamheden aan de voorgevel. De buitenkant van het pand werd in de zomer van 2016 geschilderd in de kleuren zoals die indertijd werden gebruikt. In de loop der jaren hebben verschillende belangrijke Rotterdammers (o.a. kooplieden en artsen) het pand bewoond. Een van de bekendste was Casper Vroom, directeur van Vroom & Dreesmann die hier van 1910 tot 1925 woonde. Vanaf 1927 tot 2014 is het huis in handen van de familie Harders geweest, waaronder de oogartsen vader en zoon G.T. en W. Harders. Deze hadden in het pand hun praktijkruimte. Aanpak en uitvoering van de restauratie verdienen alle lof, reden waarom de monumentencommissie heeft besloten het schildje 2017 aan de heren Van Anken en Van der Waal uit te reiken. Het pand bezit nog geen monumentenstatus. Het zou wat ons betreft echter op zijn minst moeten worden aangewezen als gemeentelijk monument. <

OPROEP MONUMENTENSCHILDJE 2018

Jaarlijks wordt door Historisch Genootschap Rotterdam een onderscheiding uitgereikt aan de initiatiefnemers van de restauratie van een monumentaal pand. In 2018 zal deze onderscheiding worden uitgereikt tijdens Open Monumentendag, zaterdag 8 september.

In het recente verleden is deze onderscheiding toegekend aan onder andere:

- Mauritsweg 39
- Maaskade 113 - 115
- Verhalenhuis Belvédère
- Justus van Effen Complex

Heeft u een suggestie voor een pand waarvan u van mening bent waarom het in aanmerking komt voor deze onderscheiding? Meldt u dat dan bij ons, en mail uw suggestie, uiterlijk 1 mei 2018, voorzien van foto en motivatie, naar: Rotterdamum@Rotterdamum.nl

Uw suggestie zal worden toegevoegd aan de longlist. Een pand komt in aanmerking wanneer het voldoet aan de volgende criteria:

- 1 opdrachtgeverschap kan zowel particulier als institutioneel zijn, met een lichte voorkeur voor particulier eigenaarschap;
- 2 de datum van oplevering is niet langer dan twee jaar eerder dan de datum van uitreiking van de onderscheiding;
- 3 het pand ligt binnen de gemeentegrenzen;
- 4 het te onderscheiden pand is een monumentaal pand, bij voorkeur een Gemeente- en/of Rijksmonument, of gelegen in een beschermd Stadsgezicht.

Wij zien uit naar uw suggesties!
de Rotterdam MonumentenCommissie

Uit vroeger tijd

tekst E. van Wiersum

Tegenwoordig gaan we er vanuit dat Rotterdam in 1340 stadsrechten kreeg, het vorige verjaarsfeest van de stad vond dan ook plaats in 1990 toen er 650 jaar op de teller stond. Het prachtige gedenkboek dat het licht zag bij het 600-jarig bestaan stamt echter niet uit 1940, een halve eeuw voor 1990, maar uit 1928 dus twaalf jaar eerder dan men terugrekenend zou mogen verwachten. In dit boek legt de toenmalige gemeente-archivaris uit waarom 1328 belangrijk genoeg is 'om er een herdenking aan vast te knopen'. We nemen zijn bijdrage aan het gedenkboek in haar geheel over. Ze laat maar weer eens zien dat geschiedenis weliswaar geen discussie zonder eind is, maar inzichten wel snel aan verandering onderhevig kunnen zijn.

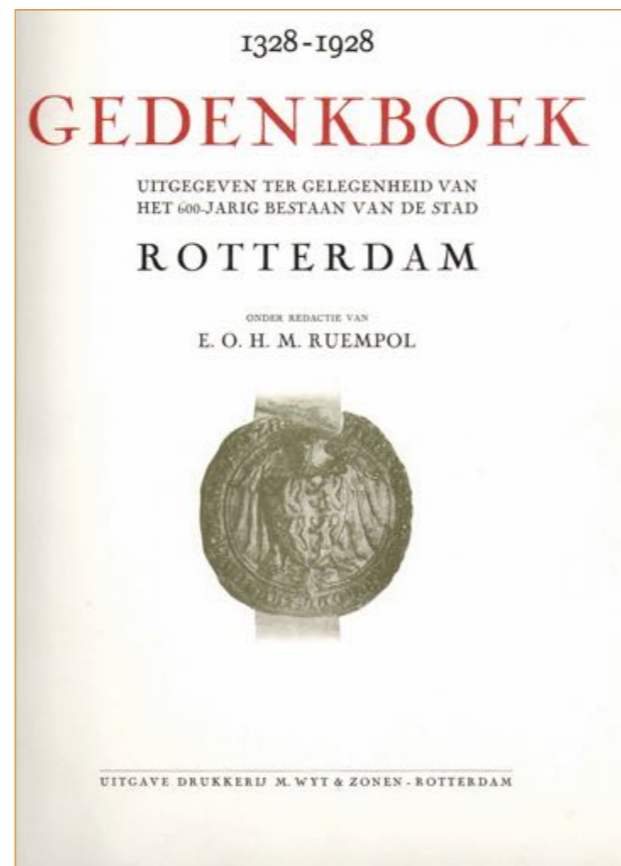
Artikel van E. Wiersum, Gemeente-archivaris van Rotterdam over 'De beteekenis van het Privilege van 25 juli 1328', gepubliceerd in E.O.H.M. Ruempol (red.), 1328-1928. Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de stad Rotterdam, Rotterdam 1928

Daar de voorrechtsbrief, dien graaf Willem III van Henegouwen in 1328 aan Rotterdam verleende, de aanleiding vormt tot het ontstaan van dit Gedenkboek, past het allereerst met een enkel woord uiteen te zetten, wat die brief voor ons betekent.

Dat hij verband zou houden met het ontstaan of de stichting van Rotterdam, is wel heelemaal uitgesloten. In geen geval mag men dan ook zeggen, dat Rotterdam dit jaar zijn 600-jarig bestaan zal herdenken. Hoe lang een plaats precies bestaat, is slechts heel zelden met volkomen zekerheid aan te toonen. Ja, toevallig hebben wij op eigen terrein een paar plaatsen, die een uitzondering op den regel vormen. Aan den rechteroever van de Maas: Delfshaven, dat zijn ontstaan te danken heeft aan het graven van de Delfshavensche Schie, waartoe Hertog Albrecht van Beieren in 1389 den Delvenaars vergunning verleende en waardoor hij den grondslag legde voor de nieuwe haven aan de Maas. En aan den overkant der rivier: Charlois, dat door den indijking door den graaf van Charolois, den lateren Hertog Karel de Stoute, in 1460 een aanvang nam.

Doch, zooals gezegd, dat zijn uitzonderingen en vooral voor nog vroegeren tijd, als de schriftelijke bronnen uiterst schaars zijn, is het ontstaan van een plaats bijna nooit tot een bepaald jaar terug te brengen. Van onze stad weten wij het althans niet. In 1283 komt de naam Rotterdam voor het eerst voor. Zonder eenigen twijfel moet de dam in de Rotte, die zijn naam aan de plaats gaf, dus toen reeds bestaan hebben, maar of toen daar reeds veel meer dan een klein gehucht aanwezig was, daaromtrent hebben wij geen zekerheid.

Toen moet in 1328 Rotterdam reeds ongeveer een

halve eeuw hebben bestaan; in 1299, als de privilegebrief dat jaar althans echt is, kwam het reeds in aanmerking om tot een stad te worden verheven en nog een kwart eeuw later is het reeds belangrijk gegroeid. Het 600-jarig bestaan van Rotterdam had, indien mogelijk, dus veel vroeger herdacht moeten worden.

De vraag, of Rotterdam al dan niet in 1328 blijvend stadsrecht heeft gekregen, kan mijns inziens moeilijk anders dan bevestigend beantwoord worden. Ik meen, dat het privilege van 1328 wel degelijk als verleenning van stadsrecht bedoeld is. Dat dit in den brief niet uitdrukkelijk vermeld word, vindt wellicht zijn oorzaak alleen daarin, dat de graaf den ambachtsheer Dirk Bokel, over wien straks meer, niet te kort wilde doen.

Maar de vraag is gesteld: Kan Rotterdam niets reeds tot stad zijn verheven? Of ook, aan den lateren kant, moeten wij niet tot 1340 wachten, het jaar, dat door Graaf Willem IV een veel uitvoeriger en nog in het Archief der Gemeente bewaarde privilegebrief werd geschonken?

Ook zonder absolute zekerheid omtrent de verleenning van het stadsrecht blijft het handvest van 1328 nog belangrijk genoeg om er een herdenking aan vast te knopen, hetgeen wij hopen aan te toonen. Eerst nog enkele woorden over den toestand van het oudste Rotterdam, van den tijd af, dat onze geschre-

ven bronnen beginnen, tot het tijdstip, dat het privilege van 25 juli 1328 tot stand kwam. Zooals reeds gezegd, hooren wij het eerst van Rotterdam in of om 1328 in een charter, waarbij de landheer aan een zijner edelen het ambacht van Rubroek en dat van Rotterdam tot het midden van de Rotte in leen gaf. Dit stuk heeft dus geen betrekking op het dorp Rotterdam, doch op het ambacht, d.w.z. het plattelandsch rechtsdistrict – voor den ambachtsheer door een afzonderlijken schout berecht en beheerd – waarin de plaats Rotterdam was gelegen. Die plaats zelf moet zich buitengewoon snel hebben uitgebreid, zoodat de landsheer haar nog, vóórdat de eeuw ten einde spoedde, reeds poortrecht kon schenken en vrijheid van tol voor haar ingezetenen in al zijn landen. Maar deze beide privileges van 17 maart 1299, ze mogen dan echt of onecht zijn, hebben door het spoedig overlijden van den betrokken landheer (Jan I) geen effect gesorteerd en de stad in spe moest voorlopig in haar dorpsstaat berusten.

Als dorp mocht het er echter zijn. Wij hooren reeds spoedig van een parochiepaap en Rotterdam moet dus een parochie geweest zijn met een kerk en een pastoor. Bovendien was er een school en moet een secretaris in naam van den ambachtsheer – naast den schout, die de rechtszaken behandelde – er het administratief bestuur hebben uitgeoefend. Er stond een gasthuis op de Middeldam (Hoogstraat bij het Stadhuis), terwijl er een molen en waarschijnlijk ook reeds een waag was. In een der stukken wordt gesproken van de straat, wat een tamelijk aaneengebouwd complex huizen doet veronderstellen. Zeker waren Visschersdijk, Middeldam, Oosteinde (oostelijk deel van de Hoogstraat), 'sGravensteeg (Romeinsteeg), Steiger, Lombardstraat en Oppert 'open' bebouwd. Aan den noordkant stond toen reeds het huis of hof te Weena, waaraan later de Hofpoort haar naam ontleende en thans nog het Hofplein de herinnering bewaart, terwijl ten westen der plaats zich het huis Bulgersteyn bevond. De graaf belegde er bijeenkomsten met zijn edelen en vertoefde er zelf herhaaldelijk in een huis, dat een ingezetene, zijn 'weert', voor hem ter beschikking hield.

Den indruk, dien wij van het toenmalige Rotterdam krijgen, is dus wel die van een welvarend havenplaatsje met één of meer steigers, dat, weliswaar nog klein van omvang, doch gunstig gelegen en goed bestuurd, in visscherij en veeteelt zijn hoofdbestaan vond.

Wat den groei der plaats wellicht eenigszins tegenhield, was dat haar territorium niet in één hand was; het westelijk deel namelijk behoorde aan Dirk Bokel, den slotheer van Weena, het oostelijk deel aan den graaf. En het is wel merkwaardig, dat in 1327, één jaar vóórdat de graaf zijn groote privilege aan Rotterdam zou geven, hij met Bokel een contract sloot,

waarbij na diens dood zijn Rotterdamsch gebied, 'het ambacht van Rotterdamme en al het goed dat deze van hem houdt en gelegen is binnen dat ambacht met den (uiter)waard voor Rotterdamme en al de scoennessen (voordelen)' aan hem (den graaf) zouden vervallen.

En zoo verleende de graaf dan op St. Jacobsdag van 1328 aan Rotterdam den ons thans gemeenzaam geworden voorrechtsbrief, die waarschijnlijk, zoolang Bokel leefde, alleen voor het oostelijk deel heeft gegolden, maar in elk geval na diens dood, in of om 1335, stilzwijgend ook voor diens westelijk deel van toepassing werd.

Laten wij nu den inhoud van het privilege in bijzonderheden nagaan. Er werd thans voor Rotterdam een afzonderlijke schout aangesteld, die, in overleg met den baljuw van Schieland, uit den ingezetenen zeven gezworenen zou kiezen. Van nu af aan oefenden dezen in civiele en gewone crimineel zaken (vechten, mishandeling, mestrekke, enz.) rechtspraak uit. Maar bovendien kregen deze gezworenen de bevoegdheid om met den baljuw en den schout keuren te maken op straten en stegen, heulen, op- en afritten van bruggen, maten en gewichten, vuur en licht, dus politierecht uit te oefenen, verder handelsgeschillen te berechten en toezicht op de behandeling van vreemdelingen. Ook hadden zij met baljuw en schout te zorgen voor het onderhoud van de haven. Zij waren dus niet alleen rechters, maar tegelijk brandmeesters en opzichters van publieke werken.

Nu kon onder een eigen bestuur de plaats haar toekomst rustig tegemoet gaan, nu begint de lange lijst van regenten, door het latere privilege van 1340 in het geheel niet onderbroken, doch alleen gewijzigd en uitgebreid, nu vangt haar eigenlijk zelfstandig bestaan aan. En dit is op zichzelf na zes eeuwen een herdenking stellig waard.

Dat die herdenking wat meer dan oppervlakkig zou worden, daartoe hebben de samenstellers van dit Gedenkboek door hun arbeid trachten mede te werken. <

Zal het dan toch? Ja het zal toch!

'De 'Bijenkorf-steen' komt terug – misschien' en 'Historisch genootschap heeft een terugkeerplan voor het kunstwerk' kopte de NRC bij een artikel van Casper Naber dat op 2 februari j.l. in die krant verscheen.

Jarenlang stond het trotse reliëf van Hendrik van den Eijnde in een opslagruimte van De Bijenkorf. En in 1973 kwam het te staan bij het nieuwe centraal magazijn van het warenhuis in Woerden. Maar daar hoort het niet, vindt Historisch Genootschap Roterodamum. Het hoort in het centrum van de stad. Ooit sierde de steen de gevel van 'Magazijn De Bijenkorf' aan het Van Hogendorpplein (nu Churchillplein). Het door Dudok ontworpen warenhuis uit 1930 raakte zwaar beschadigd tijdens het bombardement van 14 mei 1940. Het werd weer opgebouwd, maar in 1957 toch gesloopt, waarna de gevelsteen in de berging verdween.

Al in 2005 onderzocht het historisch genootschap de terugkeer van het kunstwerk, met steun van De Bijenkorf, maar stuitte daarbij op praktische problemen. Het twee bij zes meter grote gevaarte van Bentheimer zandsteen bleek te groot voor het huidige pand van het warenhuis en ook voor de stoep. Daar stond 'Het Ding' van Naum Gabo al en er waren plannen voor een tweede 'Koopgoot'. Met zijn 23.000 kilo was de gevelsteen ook te zwaar voor plaatsing boven metrostation Beurs, de vroegere locatie van het warenhuis. Een 'terughaalactie' van de Rotterdamse fotograaf Jan Sluijter en filmmaker Peter Veenendaal – de eerste verzamelde ruim 200 foto's van Dudoks 'pareltje', de tweede maakte er rond de herdenking van 75 jaar bombardement een documentaire over – kreeg in 2015 de steun van raadslid Co Engberts (PvdA), maar bleef vruchteloos.

Renovatie Coolsingel

Drie jaar later is de tijd wél rijp, meent het historisch genootschap. Het vroeg het college van burgemeester en wethouders dinsdag per brief om steun. Het plan ontstond vorig jaar in de marge van de restauratie van 'Het Ding' en van de renovatieplannen voor de Coolsingel. 'We gooiden een balletje op bij Adriaan Geuze, de ontwerper van de plannen. Hij reageerde enthousiast. De directie van De Bijenkorf eveneens. De eerste reacties uit het stadhuis waren ook positief', zegt voorzitter Frank Roos.

In afwachting van een definitieve plek moet het beeldhouwwerk met 'werkzame mensen' een tijdelijke locatie in het stadscentrum krijgen. Bij voorkeur dichtbij Museum Rotterdam en het stadhuis. Roos: 'Een plek waar deze relikwie van de stadsgeschiedenis alvast weer zichtbaar is voor iedereen.' Het genootschap wil de gevelsteen terugbrengen met steun van fondsen en vraagt voorlopig geen geld van de ge-

meente. 'Wij hopen op steun van het college bij alle praktische voetangels en klemmen', zegt de voorzitter.

De gevelsteen zou volgens hem ingepast kunnen worden in nieuwbouwplannen voor metrostation Beurs. De droom van De Bijenkorf, zegt storemanager Eric van den Elshout. 'Dan is er een link naar ons voormalige pand bij de huidige Westblaak.' Hij ziet de terugkeer van het kunstwerk als eerbetoon aan wat in 1930 een van de modernste warenhuizen van Europa was. Met roltrappen, snelle liften en veel glas. 'Op enkele plaquettes na herinnert niets in Rotterdam meer aan dat paleis van licht. Daarom verdient de steen opnieuw een prominente plek op de Coolsingel', zegt Van den Elshout.

Tot blijdschap van iedereen die zich heeft ingezet voor terugkeer van de steen naar Rotterdam en zelfs de Coolsingel sprak de gemeenteraad zich unaniem op 21 februari uit voor het terughalen van de oude gevelsteen van De Bijenkorf naar Rotterdam. Het persbericht van Roterodamum daarover luidde: 'In de afgelopen dagen is door een aantal partijen gewerkt aan een motie die het college opdraagt haar medewerking te verlenen aan het geven van een plek op de gerenoveerde Coolsingel. En tot die inpassing een tijdelijke plek in het stadshart aan te wijzen waar deze gevelsteen voor het publiek goed zichtbaar is. Met deze motie is een zeer belangrijke stap gezet om deze herinnering aan de oude Bijenkorf van Dudok van maar liefst 6x2 meter en ruim 23 ton terug te halen naar Rotterdam. Een lang gekoesterde wens van vele personen en actiegroepen waar in de afgelopen maanden HG Roterodamum, Adriaan Geuze en De Bijenkorf ook nauw bij betrokken zijn geweest. En waar HG Roterodamum zich de komende periode hard voor zal inzetten om dit te realiseren.'

En wilt u nog eens zien wat het warenhuis was waaraan de steen zat, kijk dan op <https://vimeo.com/185515074>, een film van de bovengenoemde Peter Veenendaal. <

Boeken

Jan Maliepaard & Jan Oudenaarden, *Dát is Pietje Bell! Het geheime leven van Chris van Abkoude*, inclusief CD met liedjes, Alkmaar 2017, ISBN 9789020608571, € 24,99

Een CD met liedjes? Van Abkoude (1880-1960) is vooral bekend als schrijver van *Kruimeltje* en *Pietje Bell*, maar bovenal – zo blijkt uit deze biografie – was hij een voordrachtskunstenaar voornamelijk voor kinderen. Hij schreef en speelde liedjes, hield poppenkast, trad op met een buikspreekpop en droeg voor uit eigen werk, dit alles op vermakelijke wijze en tot genoegen van zijn publiek.

Kruimeltje is succesvol verfilmd net als de avonturen van *Pietje Bell* (in de jaren zestig en deze eeuw twee keer) en zijn werk is nog niet vergeten. Als onderwijzer maakte Van Abkoude kennis met een zijns inziens al te beperkt pedagogisch klimaat. Literaire aspiraties van Chris van Abkoude werden gesmoord door niemand minder dan Willem Kloos: gewikt, gewogen en te licht bevonden. Als kinderboekenschrijver vond Chris zijn eigen stijl. Hij werd steeds minder moralistisch en steeds baldadiger, wat hem op veel kritiek kwam te staan. Over Van Abkoude is niet veel bekend. Hij schermde zijn privéleven af. Een biografie, en nog wel over 'het geheime leven', is dus zeer welkom.

Jan Maliepaard deed zo'n twintig jaar onderzoek naar Chris van Abkoude en zocht de samenwerking met Jan Oudenaarden om zijn bevindingen te boek te stellen. Jan ontdekte nog aanvullende informatie in het Stadsarchief Rotterdam, bijvoorbeeld stukken geschreven door Van Abkoude voor *Het Rotterdammertje*.

Samen hebben ze de levensloop van Chris van Abkoude goed gereconstrueerd en verwoord, met veel Rotterdamse componenten. Het 'geheime leven' slaat vooral op een affaire van Chris met zangeres Betty Poulus met wie hij in 1916 naar Amerika trok en met wie hij twee kinderen kreeg. Uiteindelijk kwam zijn in Rotterdam achtergebleven gezin naar

Amerika. De kinderen van Betty werden in het gezin van Chris opgenomen. Betty deed afstand van haar kinderen omwille van haar zangcarrière (de thematiek van *Kruimeltje*) en de twee kinderen hebben hun echte moeder nooit meer teruggezien.

Ook in Amerika zocht en vond Chris (als Charles Winters) werk in de vermaak-industrie, als rondreizend artiest en zelfs een tijd als 'Children's Director' van *The Heckscher Foundation for Children*, gesticht door de miljonair August Heckscher.

Van Abkoude leidde een avontuurlijk (rondreizend) bestaan. Hij moest veel optreden en schrijven om brood op de plank te krijgen. Uitgever Kluitman kuiste zijn soms haastig geschreven werk, maar zag allerlei slordigheden (leeftijden, familierelaties) over het hoofd. De relatie tussen Van Abkoude en zijn uitgever was overigens uitstekend.

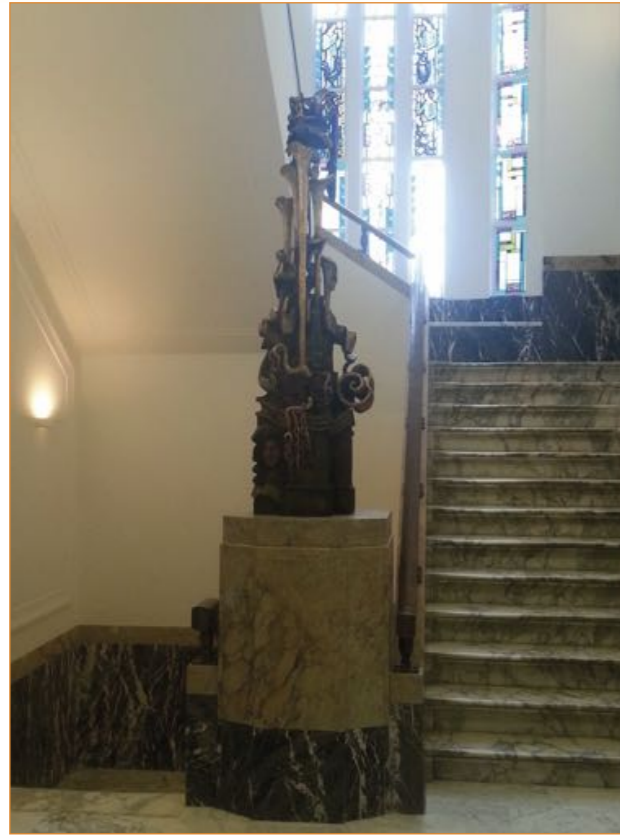
De nu gepresenteerde biografie is een onmisbare bouwsteen voor verder onderzoek. *Kruimeltje* en *Pietje Bell* passen in een kinderboekentraditie begonnen met Dik Trom (1891, uitgeverij Kluitman), in welk boek de hoofdpersoon een stoute jongen is, niet de in de 19e eeuw gebruikelijke 'brave Hendrik.' Armoede en kinderleed (volop aanwezig in de Zandstraatbuurt in Rotterdam) trokken de aandacht van betrokken schrijvers/journalisten. De sociaal-democraat Hendrik Spiekman publiceerde met de journalist Louis Schotting in 1903 (het jaar van de spoorwegstakingen) *Arm Rotterdam*, een brochure over de slechte woon- en leefomstandigheden van de werkende klasse. Daarvoor deden zij onderzoek in het Zandstraatkwartier. Chris van Abkoude publiceerde *Droevig kinderleed in Rotterdam*. Een onderzoek naar den toestand van behoeftige schoolkinderen (Rotterdam 1903) en M.J. Brusse, schrijver van *Boefje* (1903), schreef dagelijks reportages en feuilletons voor de (toenmalige) *Nieuwe Rotterdamse Courant* onder de titel 'Onder de Menschen'. Zijn boek over het rosse leven en sterven van de Zandstraat over de Rotterdamse hoeren- en zeeliedenbuurt was een bestseller.

De biografie van Maliepaard en Oudenaarden bevat heel wat meer dan het overbekende kwajongenswerk dat belhamel Piet tot *Pietje Bell* maakt: de bijzondere tijdsomstandigheden (armoede, armoedebestrijding, pedagogische opvattingen, de emancipatie van de werkende klasse) bepalen context en bieden inzicht in de ontwikkeling van Chris van Abkoude en de geboorte (1914) van *Pietje Bell*, kort na de sloop (1912) van de Zandstraatbuurt.

René Spork <

Het herplaatste beeld

beeld Frans Rombouts

In 1942 plaatste de Gemeentelijke commissie voor de beelden kunst een kunstwerk in de centrale hal van de Gemeentebibliotheek. Het houten beeld was vervaardigd door de Duits-Rotterdamse kunstenaar Gérard Héman en verbeeldde een herinnering aan de Prinskerk en het Boterhuis die vroeger op de locatie van de bibliotheek stonden. Tevens verwees het naar de dichters Heimann Dullaart en Joachim Oudaan die in de Prinskerk begraven lagen. Voor de maker zelf symboliseerde het beeld echter vooral 'De prachtige Sprookjesvogel die het monument bekroont en waaraan ik dagen, weken gewerkt heb, om zijn prachtig gevederte luchtig en geheel 'a jour', uit het massieve blok te snijden, hoe vaak

heb ik hem in mijn droom gezien en bewonderd, als ik daar boven in de leeszaal ergens in een hoekje zat! Dan vloog hij voor mij uit en wees me de weg naar gelukkige oorden, gelegen in de goud-omnevelde verten der verbeelding... Vaak ben ik deze statige bibliotheektrap opgegaan in het gelukkige vooruitzicht, weer uren te kunnen werken en mijmeren daarboven, in de stille zaal.' Jaren stond het beeld in de opslag van Museum Rotterdam maar drie jaar geleden keerde het terug op de plaats waar het thuishoort. (Met dank aan Frans Rombouts, een familielid van Héman die in 2015 enkele woorden sprak bij de herplaatsing). <

KORTE AGENDA

8 maart :
HW&WC-Muziekleven in Rotterdam

12 april:
HW&WC-Jazz in Rotterdam

17 mei:
HW&WC-Opbouwdag 2018

26 mei:
Excursie Historisch Genootschap Roterodamum

14 juni:
Algemene Leden Vergadering

Ontvangt u de digitale nieuwsbrief van Roterodamum nog niet? Stuur een email naar roterodamum@roterodamum.nl en we plaatsen u op de verzendlijst.